

„LA IZVOARELE IMAGINAȚIEI CREATOARE”

**Studii și evocări în onoarea
profesorului Mircea Borcilă**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

**Editori:
Elena Faur, Diana Feurdean, Iulia Pop**

Argonaut & Eikon

Seria: PHILOGIA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

LA izvoarele imaginației creatoare : studii și evocări în onoarea profesorului Mircea Borcilă / editori: Elena Faur, Diana Feurdean, Iulia Pop. – Cluj-Napoca : Argonaut, – București : Eikon , 2022. –

Bibliogr.

ISBN 978-606-085-113-4

ISBN 978-606-49-0753-0

I. Faur, Elena

II. Feurdean, Diana

III. Pop, Iulia

IV. Borcilă, Mircea (despre)

082.2(Borcilă,M.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DOI: 10.26424/978-606-085-113-4

© Autorii își asumă răspunderea pentru ideile exprimate în materialele publicate./ The authors assume all the responsibility for the ideas expressed in the published materials.

Editori: Elena Faur, Diana Feurdean, Iulia Pop

Tehnoredactare și copertă: Ioachim Gherman

CUPRINS

CUVÂNT-ÎNAINTE	17
Mircea Borcilă – Un promotor ilustru al științelor culturii.....	21
Mircea Borcilă – Activitate științifică și editorială	41
REVERBERAȚII	63
Iulian Boldea Sub zodia integralismului.....	65
Sanda Cordoș Schiță de portret în mișcare	72
Alin-Mihai Gherman Trei cuvinte rare	75
Ion Istrate Cum l-am cunoscut pe Mircea Borcilă	78
Johannes Kabatek, Cristina Bleorțu Correspondența dintre Mircea Borcilă și Eugeniu Coșeriu	83
TEORIA ȘI FILOSOFIA LIMBAJULUI.....	121
Mircea Flonta Abordarea naturalistă și abordarea istoric-culturală a cercetării limbajului în viziunea lui Eugeniu Coșeriu	123
Jesús Martínez del Castillo La filosofía hecha lingüística	145

CUPRINS

Dumitru-Cornel Vîlcu Sensul celor patru – o conversație imaginară despre poezie (și înțelegerea omului in-actual)	169
Floarea Vîrban Lingvistica [integrală] – știință eidetică?	206
HERMENEUTICĂ ȘI SEMIOTICĂ	227
Lucia Cifor Statutul și identitatea hermeneuticii literare	229
Aurel Codoban Trei întâlniri teoretice cu poeticianul Mircea Borcilă	239
Göran Sonesson On the Borders of Metaphorology: Creativity Beyond and Ahead of Metaphors	247
Jordan Zlatev, Tapani Möttönen Semiotica cognitivă și lingvistica cognitivă	277
LINGVISTICĂ, PRAGMATICĂ ȘI POETICĂ	315
Maria Aldea Termeni de gramatică. O abordare lexicografică	317
Iulia Bobăilă La metáfora científica y la anulación de la incongruencia. Implicaciones traductológicas	333
Oana Boc Poezia lui Gherasim Luca – armonia unei lumi dizarmonice. O abordare funcțional-tipologică	344
Eugenia Bojoga Dezbaterea limbă română sau „moldovenească” în spațiul online rusesc	364

CUPRINS

Pompiliu Crăciunescu O tainică relianță: poetician – poet	396
Daniela Filip La nature sémantique de l'ironie textuelle. Une approche de la perspective de l'intégralisme linguistique	407
Rodica Frențiu Tipologia textuală și discursul hagiografic	423
George Dan Istrate Metafora în terminologia artelor vizuale în română și italiană.....	441
Mariana Istrate Substitute stereotipice ale coronimelor în limbajul publicitar al turismului	454
Victoria Jumbei Configurații semantice cognitive în <i>Povestea lui Harap-Alb</i> de Ion Creangă	469
Mihai Lisei Cuvântul scris și fotografia în reportajul de ziar. Modalități de analiză	480
Rodica Marian Subiectul absolut al artei și alteritatea creatoare	498
Ion Mării Note lexicografice	513
Nicoleta Neșu Câteva observații legate de rolul profesorului-vorbitor de limbă maternă în traducerea pedagogică utilizată în predarea limbilor străine.....	533
Cristian Pașcalău Modul orfic în poezia lui Teofil Răchițeanu. O abordare în lumina poeziei antropologice.....	543

CUPRINS

Iulia Pop Prolog de Nichifor Crainic. O lectură în cheie „semantic-logică” (Revelații la cursul de poetică)	569
Liana Pop Parcours métaphoriques: de l’écrit à l’oral	574
Maria Ștefănescu, Mircea Minică O privire, din perspectiva lingvisticii coșeriene, asupra vocabularului religios reflectat în dicționarele generale de limbă	580
Emma Tămâianu-Morita Beyond the Poetic: Exploring the General Mechanisms of Textual Sense Construction	592
Flavia Teoc The Theory of Discourse Poiesis in <i>Perpetua’s Passion</i>	619
Maria-Alexandrina Tomoiagă Desemnarea metaforică a <i>vieții</i> în limba română	641
Cristina Varga Metaforele conceptuale ale socializării online în limba română	669
Dina Vîlcu The Religious Element and the Language of the 1989 Revolution in Romania. An Integralist Approach	689
INTERFERENȚE CULTURALE	709
Doru Radosav Cărțile sfinte și retorica sentimentului religios	711
Ion Taloș Despre întâlnirile dintre culturi și efectele lor	720

CUPRINS

Rudolf Windisch Mircea Borcilă macht Eugenio Coseriu in Cluj-Napoca bekannt	725
FOTOGRAFII	745
LISTA CONTRIBUTORILOR	759
TABULA GRATULATORIA	787

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TABLE OF CONTENTS

FOREWORD	17
Mircea Borcilă – An Illustrious Promoter of Cultural Sciences	21
Mircea Borcilă – Scientific and Editorial Activity	41
REVERBERATIONS	63
Iulian Boldea Under the Sign of Integralism	65
Sanda Cordoș A Portrait Sketch in Motion	72
Alin-Mihai Gherman Three Rare Words	75
Ion Istrate How I Met Mircea Borcilă	78
Johannes Kabatek, Cristina Bleorțu Correspondence Between Mircea Borcilă and Eugenio Coseriu	83
THEORY AND PHILOSOPHY OF LANGUAGE	121
Mircea Flonta The Naturalistic Approach and the Historical-Cultural Approach to Language Research According to Eugenio Coseriu	123
Jesús Martínez del Castillo Philosophy Made Linguistics	145

TABLE OF CONTENTS

Dumitru-Cornel Vâlcu <i>The Sense of Four – An Imaginary Conversation on Poetry (and the Understanding of the In-actual Man)</i>	169
Floarea Vîrban [Integral] Linguistics – an Eidetic Science?	206
HERMENEUTICS AND SEMIOTICS	227
Lucia Cifor The Status and Identity of Literary Hermeneutics	229
Aurel Codoban Three Theoretical Encounters With the Poetician Mircea Borcilă	239
Göran Sonesson On the Borders of Metaphorology: Creativity Beyond and Ahead of Metaphors	247
Jordan Zlatev, Tapani Möttönen Cognitive Linguistics and Cognitive Semiotics	277
LINGUISTICS, PRAGMATICS, AND POETICS	315
Maria Aldea Grammar Terms. A Lexicographical Approach	317
Iulia Bobăilă The Scientific Metaphor and the Cancellation of Incongruency. Translation Implications	333
Oana Boc The Poetry of Gherasim Luca – The Harmony of a Disharmonious World. A Functional-Typological Approach	344

TABLE OF CONTENTS

Eugenia Bojoga The Romanian vs. "Moldovan" Language Debate in the Russian Online Space	364
Pompiliu Crăciunescu A Mysterious Reliance: Poetician–Poet	396
Daniela Filip On the Semantic Nature of Textual Irony. An Approach in the Light of Linguistic Integralism	407
Rodica Frentiu Textual Typology and the Hagiographic Discourse	423
George Dan Istrate Metaphor in the Terminology of the Visual Arts in Romanian and Italian	441
Mariana Istrate Stereotyped Substitutes of Coronyms in the Language of Tourist Advertising	454
Victoria Jumbei Semantic-Cognitive Configurations in <i>Povestea lui Harap-Alb</i> by Ion Creangă	469
Mihai Lisei The Written Word and the Photo in the Newspaper Report. Possibilities of Analysis	480
Rodica Marian The Absolute Subject of Art and the Creative Alterity	498
Ion Mării Lexicographical Notes	513
Nicoleta Neșu Some Observations Regarding the Role of the Native Speaker Teacher in Pedagogical Translation Used in Foreign Language Teaching	533

TABLE OF CONTENTS

Cristian Pașcalău The Orfic Mode in the Poetry of Teofil Răchiteanu. An Approach in the Light of Anthropological Poetics	543
Iulia Pop “Prolog” by Nichifor Crainic. A Key Reading in Logical Semantics (Revelations in the Poetics Course)	569
Liana Pop Metaphorical Pathways: From Writing to Oral	574
Maria Ștefănescu, Mircea Minică Some Remarks on E. Coseriu's Structural Semantics and its Relevance for Lexicographic Definitions	580
Emma Tămâianu-Morita Beyond the Poetic: Exploring the General Mechanisms of Textual Sense Construction	592
Flavia Teoc <small>BCU Cluj / Central University Library Cluj</small> The Theory of Discourse Poiesis in <i>Perpetua's Passion</i>	619
Maria-Alexandrina Tomoiagă The Metaphorical Designation of <i>Life</i> in the Romanian Language	641
Cristina Varga Conceptual Metaphors of Online Socialization in Romanian	669
Dina Vilcu The Religious Element and the Language of the 1989 Revolution in Romania. An Integralist Approach	689

TABLE OF CONTENTS

CULTURAL INTERFERENCES	709
Doru Radosav	
The Holy Books and the Rhetoric of Religious Feeling	711
Ion Talos	
On the Encounters Between Cultures and Their Effects	720
Rudolf Windisch	
Mircea Borcilă Makes Known	
Eugenio Coseriu in Cluj-Napoca	725
PHOTOS	745
THE LIST OF CONTRIBUTORS	759
TABULA GRATULATORIA	787

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MIRCEA BORCILĂ – UN PROMOTOR ILUSTRU AL ȘTIINȚELOR CULTURII

Mircea Borcilă s-a născut în 13 septembrie 1942, la Cuptoare-Secu, în județul Caraș-Severin. Studiile secundare le-a făcut la Reșița între anii 1955–1958. Între 1959–1964 urmează la Cluj-Napoca cursurile Facultății de Filologie a Universității Babeș-Bolyai, Secția Limba și literatura română. În 1980 obține diploma de doctor în științe filologice, la aceeași universitate, cu o teză intitulată *Introducere în poetica lui Blaga*, realizată sub îndrumarea profesorului Romulus Todoran. Din anul 1964 devine cadru didactic al Universității Babeș-Bolyai, Facultatea de Litere, cu următorul parcurs: preparator (1964–1965), asistent (1966–1971), lector (1977–1990), conferențiar (1990–1993), profesor la Catedra de limba română (1993–1998). În anul 1998 fondează Catedra de lingvistică generală și semiotică, devenind profesor și șef al acestei catedre nou înființate (1998–2007). Tot în 1998 a fondat *Centrul de Studii Integraliste „Eugeniu Coșeriu”*, care a funcționat pe lângă Catedra de lingvistică generală și semiotică și continuă să funcționeze și astăzi. Începând cu anul 1993 este și conducător al Programului de doctorat în lingvistică generală. Din 2007 este profesor asociat la Facultatea de Litere a Universității Babeș-Bolyai. Din 2016 este președinte al *Asociației Cultural-Științifice „Eugeniu Coșeriu”*.

Câteva atribuții didactice speciale în străinătate merită, de asemenea, a fi menționate. Între anii 1972–1974 a fost lector de limbă și literatură română, în cadrul Programului de Schimburi Internaționale „Fulbright”, la Universitatea Statului Washington, Seattle, SUA. În anii 1975–1976 a fost lector de limba română la Universitatea din Londra, School of Slavonic and East European Studies și la catedrele de limbi romanice de la Westfield College, Londra și Universitatea din Cambridge. Între 1981–1983 a predat, ca lector vizitator de limbă și cultură română, în cadrul Programului „Fulbright”, la Universitatea Statului Ohio, Columbus, SUA. Între anii 1983–1985 a fost bursier IREX pentru un program de cercetare în domeniul etnopoeticii, la aceeași Universitate.

A susținut conferințe și prelegeri atât în țară, cât și în străinătate. În afara țării a susținut conferințe la: University of Washington, Center for Slavic and East European Studies (Seattle, 1973; 1974); University of Rochester, Department of Romance Languages (Rochester, 1973); Cornell University, Department of Romance Languages (1973); University of

London, School of Slavonic and East European Studies (1975); University of Cambridge, Department of Portuguese and other Languages (1975); Ohio State University, Department of Slavic and East European Languages and Literatures (1982); The National Conference of the American Association of Teachers of Slavic and East European Languages and Literatures, Chicago (1982); The Annual Conferences of Slavic and East European Studies, and American Society for Romanian Studies: Boston College (1982); Kansas City (1983); Columbus (1985); University of Northern Iowa, Department of English Language and Literature (1983); Orientation Conference, United States Information Agency (USIA), Council for International Exchange of Scholars (CIES), Washington D.C. (1984); Purdue University, Department of Linguistics, Lafayette (1999) ș.a.

Este afiliat profesional la diverse societăți științifice, organizații culturale și membru în colegii și comitete de redacție ale unor reviste de specialitate: (a) *Societăți științifice*: American Association of Teachers of Slavic and East European Languages and Literatures (A.A.T.S.E.E.L.); American Society for Romanian Studies (S.R.S); Societatea Română de Studii Române (S.R.L.R); Societatea de Științe Filologice (S.S.F.); vicepreședinte al Societății de Științe Filologice din România (1994-); Secretar al Societății Române de Lingvistică Romanică, Cluj (1969-1972); Secretar al Societății de Științe Filologice din Cluj (1972; 1975-1981; 1985-1990); președinte al Filialei Cluj (1990-); (b) *Organizații profesionale și culturale*: cofondator (1990), vicepreședinte (1993-1999) și președinte (1999-) al Societății Culturale „Lucian Blaga”; principal organizator al Festivalului Internațional anual și editor al culegerilor și revistei Societății; fondator și director al Centrului de Studii Integraliste (1998-); cofondator al Cercului de Stilistică, Poetică și Semiotică, organizator și editor al lucrărilor primului Simpozion Național (1980); vicepreședinte al Comisiei Naționale de Limbă și Literatură Română, Reformă – Curriculum (1993-1997); membru în Consiliul de Coordonare pentru Științele Socio-Umane (1994-1997); expert evaluator în Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior (C.N.C.S.I.S) (2002-); (c) *Colegii și comitete de redacții ale unor reviste de specialitate*: „Cercetări de lingvistică” (1992-); „Dacoromania” (1994-); „Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Series Philologiae” (1991-); „Limbă și literatură” (1995-); „Cogniție, creier, comportament” (1997-); „Studii de literatură română și comparată” (2002-); „Limba română” (Chișinău, 2003-).

A primit numeroase premii și distincții: Premiul Național al Societății Române de Lingvistică Romanică (1972); Ordinul Meritul Cultural, clasa a III-a (1972); Medalia „Distinguished Contribution”, acordată de Ohio State University, Columbus, SUA (1985); Premiul pentru

contribuție deosebită la exegeza blagiană, acordat de Societatea Culturală „Lucian Blaga” (1998); Premiul pentru „eleganța și profunzimea discursului, colaborare permanentă și contribuție substanțială”, acordat de revista „Limba Română” (Chișinău, Republica Moldova) (2001); Premiul de „inovație instituțională”, pentru „crearea de unități ce au contribuit la prestigiul Universității Babeș-Bolyai” (2002); Diploma de merit pentru „contribuția la dezvoltarea Universității Babeș-Bolyai” (2003); Premiul special acordat de Televiziunea Română pentru „organizarea de excepție” a manifestărilor din cadrul Festivalului Internațional „Lucian Blaga” (2004); Selectarea, în ancheta sociologică realizată de Trend Communication, pentru „Clujeni de nota 10”, între „cei mai buni 10” profesori ai Clujului (2006).

1. Profund conștient de nevoia de „emancipare” și de „reconstrucție” a universității românești, după schimbările care au survenit în 1989, Mircea Borcilă a înființat, în 1998, cu sprijinul conducerii Universității Babeș-Bolyai, Catedra de lingvistică generală și semiotică, în cadrul Facultății de Litere a acestei instituții. Acest gest fondator trebuie însă înțeles, în primul rând, în relație cu impactul pe care lingvistica integrală, elaborată de savantul de origine română, Eugeniu Coșeriu, a avut-o asupra parcursului academic și profesional al profesorului clujean. O mărturisire personală privind dimensiunile acestui impact se găsește în scrisoarea care marchează începutul corespondenței profesorului clujean cu Eugeniu Coșeriu, din care aflăm că această „întâlnire” cu opera coșeriană a însemnat, „dincolo de orice dubiu, momentul cel mai important și mai decisiv pentru conturarea aspirațiilor mele ‘profesionale’” (vezi scrisoarea din 7 octombrie 1991, adresată de Mircea Borcilă lui Eugeniu Coșeriu, în Kabatek și Bleorțu, *acest volum*). În momentul întemeierii ei, Catedra de lingvistică generală și semiotică a fost singura catedră de lingvistică din țară, care, similar altor universități prestigioase din lume, a fost în întregime fondată în perspectiva unei concepții unitare asupra științelor limbajului (Borcilă, *Opera lui Coșeriu a învins deja veacurile*, 2003). Este vorba despre *concepția lingvistică integrală* a lui Eugeniu Coșeriu, pe care, după cum mărturisește Mircea Borcilă însuși, l-a descoperit „ca pe adevărata lumină a căutărilor vieții” sale (Borcilă, [Cuvânt de laudatio la Academia Moldovei], Chișinău, 2001), încă din perioada în care era plecat ca lector de limba și literatura română, la Universitatea Statului Washington, Seattle, SUA (1972–1974) și, mai apoi, la Universitatea Statului Ohio, Columbus, SUA (1981–1983). Scopul acestei nou întemeiate catedre a fost, de la început, unul dublu. Pe de o parte, ea a fost gândită să asigure cadrul conceptual și teoretic

pentru cercetările istorice și descriptive ale *limbilor* particulare din sfera variatelor specializări ale lingvisticii tradiționale. Pe de altă parte, dar în aceeași măsură de relevant, menirea catedrei a fost și aceea de a furniza deschiderile conceptuale și metodologice spre domenii afiliate, precum: semiotica, poetica, științele folclorice și mitologice etc., pe baza unei „științe integrale a limbajului” (Borcilă, *Despre contextul actual și perspectivele integralismului*, 2006: 44).

Întemeierea Catedrei de lingvistică generală și semiotică a fost prefigurată de nașterea, „ca idee” (Borcilă, *Opera lui Coșeriu...*, 2003), încă din 1992, a *Cercului de Studii Integraliste*, care a strâns în jurul acestui proiect tineri studenți, doctoranzi și cadre didactice de la aceeași universitate, însuflețite de promisiunile pe care această nouă orientare le aducea în cercetarea umanioarelor. „Nucleul tare” al acestui cerc a fost reprezentat de cei care vor deveni, ulterior, primii doctoranzi în domeniul studiilor integraliste: Lucian Lazăr, Eugenia Bojoga, Emma Tămâianu, Cornel Vîlcu, Lolita Zagaevschi, Dina Dehelean, Cristina Pop, Lionel Roșca, Simion Cristea, Oana Boc, Rodica Frențiu, Nicoleta Neșu ș.a. (Borcilă, *Opera lui Coșeriu...*, 2003; cf. și Boldea și Cordoș, *acest volum*). În 1998, odată cu întemeierea Catedrei de lingvistică generală și semiotică și „în condițiile visatei și posibilei RENAȘTERI” de atunci (vezi scrisoarea din 23 ianuarie, 1992, în Kabatek și Bleorțu, *acest volum*), Cercul de Studii Integraliste s-a putut consolida instituțional într-un adevărat *Centru de Studii Integraliste*. La inaugurarea lui a fost prezent Eugeniu Coșeriu însuși, care a ținut, la invitația profesorului Borcilă, un cuvânt de deschidere ce urma să constituie pentru Centrul clujean (și chiar și pentru destinul catedrei), „un adevărat ‘țărăș de argint’, cum ar fi zis Blaga, de unde poate începe... viitorul” (potrivit cuvintelor profesorului clujean din scrisoarea de invitație adresată lingvistului de la Tübingen, din 23 ianuarie 1992, în Kabatek și Bleorțu, *acest volum*). Cu această ocazie, care a reprezentat, pe de altă parte, și punctul „din care a pornit, în mare măsură” chiar „drumul ‘întoarcerii (...) acasă’” a lui Coșeriu însuși – după cum el însuși mărturisește în *Cuvântul de deschidere la Sesiunea ‘Centrului de Studii Integraliste ‘Eugeniu Coșeriu’*” din 19 octombrie 1998 –, s-au pus bazele unui „Program minimal de cercetări” în studiile integraliste. Astfel, „Centrul științific ‘coșerian’” și-a stabilit, încă de la început, drept obiectiv să coopteze „cât mai multe energii tinere” într-un Program de studii doctorale, care urma să angajeze cele două vechi și mari vetre ale umanioarelor din „Cetatea științei”, „întemeiate de cel mai important savant lingvist din România veacului său, Sextil Pușcariu”: Universitatea Babeș-Bolyai și Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”. Programul de studii doctorale la Universitatea Babeș-

Bolyai a fost gândit astfel încât, pe lângă cercetările în domeniul lingvisticii și al poeziei, ce urmau a fi coordonate de profesorul Borcilă, și cele în domeniul semioticii, ce puteau fi „asigurate”, tot la *Facultatea de Litere*, de doamna profesor Carmen Vlad, să atragă, de la *Facultatea de Istorie și Filosofie*, și „tineri filosofi”, sub coordonarea profesorului Aurel Codoban. „În cadrul specializat” al lucrărilor de la *Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”*, s-a stabilit că „dezbaterile” vor fi conduse de profesorul Ion Mării (pentru o prezentare mai detaliată a acestor aspecte, a se vedea Eugeniu Coșeriu, *Cuvânt de deschidere...*, 1998).

Reluând aprecierea lingvistului de la Tübingen, putem subscrie, fără teama de a greși, ideea că întemeierea Centrului de Studii Integraliste din Cluj-Napoca, „singurul de acest fel, nu numai în România, ci și în toate țările” în care activitatea lui Coșeriu era „cunoscută și recunoscută”, cum afirmă savantul în cuvântul inaugural, poate fi echivalată, într-un sens specific, cu „momentul” („das Moment”) hegelian, constituind, astfel, *factorul sau aspectul a cărui greutate este hotărâtoare în dezvoltarea unui întreg structurat dialectic sau a unui proces istoric*. Coșeriu însuși a presimțit semnificația de adâncime a acestui gest fondator: „Vă mărturisesc că mi-am dat seama imediat [...] că aici [...] se pregătește, cu răbdare și înțelepciune ardelenască, ceva serios și temeinic, nu numai pentru destinul operei mele, ci și pentru știința românească, în general” (Coșeriu, *Cuvânt de deschidere...*, 1998).

De-a lungul timpului, Centrul a constituit atât o platformă de inițiere în lingvistica integrală, cât și una de lansare a numeroaselor dezbateri care au condus la dezvoltarea domeniilor principale de cercetare, deschise de cadrul generos al lingvisticii coșeriene. Explorările în domeniul lingvisticii și al poeziei, prin studii teoretice sau aplicative, au fost realizate în câteva zeci de teze de doctorat, coordonate de profesorul Borcilă (cf. Boldea și Cordoș, *acest volum*). În 2009, Centrul de Studii Integraliste a fost gazda celei de-a doua ediții a *Conferinței Internaționale Eugeniu Coșeriu*, conferință ale cărei ediții s-au desfășurat, începând cu anul 2007, la universități importante de pe întreg mapamondul, ajungând, în 2021, la cea de-a opta ediție a sa (Aix-en-Povence, Franța – 2007; Cluj-Napoca, România – 2009; Almería, Spania – 2011; Udine, Italia – 2013; Posdam, Germania – 2015; Lima, Peru – 2017; Cádiz, Spania – 2020; Zürich, Elveția – 2021).

2. Activitatea științifică a profesorului clujean însumează aproape 250 de titluri: volume, elaborate și/ sau editate, individual și/ sau în colaborare; studii în culegeri de specialitate, studii introductive, prefețe ori postfețe la volume colective sau de autor; studii, articole, dezbateri

(*review-articles*), recenzii sau reflecții științifice în reviste de specialitate și de cultură. Ecouri semnificative ale activității sale științifice au fost consemnate în exegeza românească, precum și în lucrări de specialitate apărute în: Germania, Belgia, Italia, Elveția, Franța, SUA, Olanda, Israel, Moldova. Contribuțiile științifice din aceste lucrări se înscriu în câteva domenii principale.

2.1. Primul domeniu în care profesorul clujean a adus contribuții științifice majore, în articole, studii în culegeri de specialitate, prefețe la volume de autor etc., îl reprezintă *lingvistica generală* cu subdomeniul central al *studiilor integraliste*.

2.1.1. În domeniul lingvisticii integrale, o primă contribuție a profesorului Borcilă poate fi identificată în *exegeza teoretică asupra lingvisticii integrale*, întreprinsă în numeroase studii precum: *Eugenio Coseriu și orizonturile lingvisticii* (1988), *Eugenio Coseriu and the development of linguistics* (1991), *Un fondator al științei lingvistice: Eugenio Coseriu* (1992), *Eugeniu Coșeriu, fondator al lingvisticii ca știință a culturii* (2001), *Eugeniu Coșeriu și bazele științelor culturii* (2001) etc. Evaluarea globală a acestui curent internațional pe care o propune lingvistul clujean, sesizând, pe de o parte, „mutația radicală a orizonturilor conceptuale ale lingvisticii contemporane” (Borcilă, *Eugenio Coseriu și orizonturile lingvisticii*, 1988), determinată de definirea coșeriană a obiectului lingvisticii integrale, și, pe de altă parte, posibilitățile descriptive care rezultă din individualizarea celor trei tipuri de lingvistică cu domeniile lor proprii de cercetare, rămâne singulară între exegezele, pe plan internațional, ale acestei direcții din lingvistica actuală. Eugeniu Coșeriu însuși a apreciat, cu diverse ocazii, că „profesorul Mircea Borcilă de la Universitatea din Cluj [...] este cel mai bun cunoscător al concepției mele despre limbaj și lingvistică...” (Coșeriu, *Prelegeri și seminarii la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu [1998–1999]*, 2004: 21) și „cel mai bun interpret al gândirii mele” (Coșeriu, *Cuvânt de deschidere...*, 1998). Aprecierea este consemnată, ulterior, în câteva interviuri care i s-au luat în România și Moldova și în câteva conferințe publicate în reviste, între anii 1992–2000 (de exemplu, în *Contrafort*, 1995; *Echinox*, 1996 etc.). Dintre acestea putem aminti formularea cea mai cuprinzătoare care a apărut, în Germania, la editura Gunter Narr, în cartea de interviuri cu Coșeriu, editată de J. Kabatek și A. Murguía, în 1997, «*Die Sachen sagen wie sie sind...*». *Eugenio Coseriu im Gespräch*:

„Die ‘Schule’ hat auch die Kenntnis des Ganzen, z.T. auch dadurch, dass dies so angereget wurde durch die Doktorandenseminare, an denen verschiedene Schüler mit verschiedenen Interessen teilgenommen haben und jeder etwas erfahren hat von dem, worüber die anderen arbeiteten. Die indirekten Schüler und die Kollegen haben hingegen nur einzelne Elemente aufgenommen, und es ging bei ihnen oft nicht einmal um die Kenntnis des Ganzen. Oder diejenigen, die eventuell eine Kenntnisse des Ganzen hatten, haben es wegen anderer Interessen kaum oder nur partiell angewandt. So z.B. Lauri Seppänen. Seppänen hat in seinen Aufsatz über die Bezeichnung, Bedeutung und Sinn ganz genau gesehen, welches die Gesamtstruktur meiner Sprachauffassung ist, aber er übernimmt sie nicht nur teilweise in seiner Forschungspraxis. In höherem Masse wurde meine Auffassung von J. Herculano de Carvalho in Portugal und Evanildo Bechara in Brasilien übernommen, und im ganzen von Mircea Borcilă in Rumänien” (Kabatek și Murguía 1997: 263).

Eugeniu Coșeriu recunoaște în acest pasaj, în care discută receptarea operei sale pe plan mondial, că Mircea Borcilă este singurul lingvist care a abordat *unitatea de ansamblu* a acestei opere, și a înțeles ceea ce profesorul nostru numește drept „unitatea conceptuală de adâncime” și „perspectiva foundatională a (...) integralismului lingvistic-cultural” (a se vedea, Borcilă, *Eugeniu Coseriu, fondator al lingvisticii ca știință a culturii*, 2001; *Eugeniu Coșeriu și fundamentarea lingvisticii ca știință a culturii*, 2021; *Integral Linguistics as a cultural science*, 2021). M. Borcilă subliniază în aceste studii că, deși „acceptarea tripartitei coșeriene se impune și independent de asumarea fundamentelor teoretice [...], ca o exigență euristică”, „contribuțiile” „descriptive”, „istorice” sau „comparative” care pot rezulta din atare investigații mai focalizate „își pot dovedi importanța și sensul lor propriu” *numai* în lumina concepției de ansamblu pe care se bazează această individualizare trihotomică a planurilor. Nu este întâmplător, în consecință, că lingvistul de la Tübingen apreciază, cu referire la studiile exegetice ale profesorului Borcilă, că acestea furnizează înțelegerea cea „mai exactă” a concepției sale (Coșeriu, *Filosofia limbajului*, în *Academia Română, In memoriam Eugeniu Coșeriu*, 2004: 65).

2.1.2. O altă contribuție esențială, în domeniul amintit, constă în *inițierea unui curent distinct în mișcarea integralistă europeană*. Ecourile recunoașterii acestui curent, pe plan internațional, au apărut deja în 2003, în volumul *Studi in memoria di Eugenio Coseriu*, editat de Universitatea din Udine (Italia), în îngrijirea lui Vincenzo Orioles și sub egida *Centrului Internațional de Studii asupra Plurilingvismului*:

„Per quanto riguarda il destino dell’opera di Coșeriu ricordiamo soprattutto il fatto che in Romania, oltre alle traduzioni della sua opera, esiste dal 1998 a Cluj un *Centru de studii de lingvistică integrală* annesso alla Cattedra di Linguistica e Semiotica dell’Università Babeș-Bolyai, e diretto da Mircea Borcilă. La linguistica integrale coseriana è studiata nel volume IV degli <<Studia Universitatis „Babeș-Bolyai” – Philologia>>. L’Università di Cluj depone ogni sforzo per sviluppare le tesi linguistiche di E. Coșeriu, con l’intenzione di fondare una scuola linguistica dal profilo nettamente caratterizzato” (Oancea 2003: 341).

De asemenea, tot în 2003, într-o anchetă specială internațională organizată de revista *Contrafort*, sub titlul „*Modelul Coșeriu*”. *Mărturii interviuri, anchete, recenzii* (p. 13–43), directorul revistei, Vasile Gârneț, și un număr semnificativ de participanți (Anatol Moraru, Lucia Țurcanu, Dumitru Irimia, Aurel Codoban, Eugen Munteanu etc.) au subliniat impactul constituirii acestui curent asupra lingvisticii românești. În acest sens, profesorul Dumitru Irimia de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, din Iași, formulează următoarea apreciere:

„Pe acest fond au început să se manifeste primele semne de formare a unei direcții coșeriene în știința românească. *Cercul de știință integrală* de la Cluj, întemeiat și condus cu entuziasm și competență de profesorul Mircea Borcilă de la Facultatea de Litere a Universității Babeș-Boyai, are contribuția cea mai semnificativă în această direcție, alăturând lingvistica românească școlilor coșeriene din Germania, SUA, Franța, Italia, de mai lungă tradiție” („*Modelul Coșeriu*”... 2003: 16).

Factorul care a determinat ca această inițiativă să se constituie într-un curent *cu adevărat distinct* în mișcarea integralistă europeană îl reprezintă faptul că noua orientare se întemeiază, după cum bine surprind, într-o formulare sintetică, discipolii profesorului Mircea Borcilă, pe dezvoltarea și „valorizarea *creativă și originală* a perspectivei deschise de Coșeriu atât în domeniile științei limbajului, cât și în disciplinele adiacente” (Bojoga, Boc, Vîlcu, *Introducere la Coșeriu: Perspectives contemporaines*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2013: 6). Caracteristic acestei valorizări este că ea s-a făcut, cum subliniam anterior, nu în absența sau independent de integrarea cercetărilor în cadrul teoretic mai larg deschis de concepția coșeriană, ci tocmai ancorându-se plenar în această concepție și luând-o ca fundament pentru elaborarea aspectelor vizate în fiecare caz. De fapt, această strategie vine în prelungirea celor trei obiective majore, asumate inițial în cadrul programului de cercetări și stabilite odată cu inaugurarea Centrului de Studii Integraliste: „receptarea operei lui Coșeriu în diverse contexte culturale; principalele zone problematice ale subdomeniilor lingvisticii

integrale (lexematica, semantica designațională, lingvistica textelor); posibilitățile de dezvoltare a unei abordări ‘integraliste’ dincolo de hotarele lingvisticii (în poetică, semiotică, filosofie)” (Borcilă, *Opera lui Coșeriu...*, 2003).

Mai mult, caracterul, prin excelență, inovator al acestei mișcări poate fi decelat cu precădere în modul în care a fost abordat ultimul dintre obiectivele propuse în cadrul acestui program de cercetări, și anume, acela de a dezvolta concepția coșeriană și „dincolo de hotarele lingvisticii”. Acesta este obiectivul principal spre care s-au canalizat eforturile permanente ale profesorului Borcilă, profilându-se, astfel, treptat, sub ghidajul acestuia, un curent distinct de cercetare în Centrul nostru clujean, care a devenit deja cunoscut sub numele de *integralism lingvistic*. Miza esențială a acestui curent o constituie explicarea creativității semantic-culturale, atât în limbaj, cât și în celelalte creații spirituale umane (artistice, mitologic-religioase, filosofic-metafizice și ‘constructiv’-științifice), pornind de la un proces semantic inaugurator (a se vedea, în acest sens, de exemplu Borcilă, *Dualitatea metaforicului și principiul poetic*, 1997; cf. și Boc, Filip, Pașcalău și Tomoiagă, *acest volum*).

După cunoștința noastră, Mircea Borcilă a fost cel dintâi care a intuit fecunditatea unor concepte cardinale coșeriane și a unora dintre distincțiile lui fundamentale, reușind, pe aceste baze, să articuleze o teorie antropologică a creativității semantic-culturale, în care fenomenul metaforei reprezintă categoria centrală pentru „defrișarea unei noi căi de acces spre o abordare unitară în antropologie” (a se vedea, în acest sens, în special, *Lingvistica integrală și fundamentele metaforologiei*, 2003: 50). Astfel, elaborarea conceptului de „creativitate” semantică și situarea creativității metaforice în centrul activității lingvistic-cognitive în orientarea integrală coșeriană au furnizat „premisele” pentru studiul științific al creativității metaforice și pentru definirea ei, ulterior, ca „un modul central al *competenței culturale* în general” (*ibidem*: 56). Pornind de la sistematizarea și dezvoltarea nucleului teoriei coșeriene asupra metaforei lingvistice, realizată în câteva studii importante și, mai ales, în prelegerile susținute în cadrul cursurilor masterale și doctorale de la Facultatea de Litere, Mircea Borcilă exploatează magistral ideea vizionară coșeriană, potrivit căreia „creația metaforică în limbaj” reprezintă o formă maximală a creativității semantice în general. Pe bazele semantice oferite de concepția lingvistică coșeriană pentru studiul creației metaforice, Mircea Borcilă a elaborat, mai departe, o concepție asupra metaforei care se sprijină pe disocierea fundamentală între două tipuri esențial diferite de metaforă: *metafora din cadrul limbajului*, în care procesul creator este orientat înspre realizarea aceleiași finalități

semnificative originare, de structurare a experienței în lume, prin creația de semnificații metaforici, și *metafora poetic-culturală*, în care procesul creator de „lumi poetice” este „doar întemeiat pe ‘posibilitățile’ semantice ale limbajului ca atare” (Borcilă, *Între Blaga și Coșeriu. De la metaforica limbajului la o poetică a culturii*, 1997: 154; cf. Boc, Pașcalău, Tomoiagă, *acest volum*).

2.1.3. Tot în acest cadru trebuie integrat un alt aport semnificativ al profesorului clujean, acela de a *valorifica, din unghiul integralismului lingvistic, contribuțiile românești*. Mai precis, în texte precum: *Blaga și Coșeriu. O conjuncție pentru eternitate* (2003), *Lucian Blaga și integralismul sau Destinul actual al poeziei* (2003), *Lucian Blaga sub semnul integralismului* (2003), Mircea Borcilă demonstrează afinitatea de profunzime între concepția semantic-integrală coșeriană și teoria filosofică blagiană a culturii. Se prefigurează, astfel, deja în aceste texte, șansele reconstrucției conceptuale și ale elaborării unei poetici antropologic-culturale, clădită pe fundamentul semanticii integrale. Efortul dezvoltării concepției integrale în direcția articulării acestei poetici se regăsește deja în 1997, când, în studiul *Între Blaga și Coșeriu. De la metaforica limbajului la o poetică a culturii* (tradus și publicat și în Italia, în volumul *Romania culturale oggi*, 2008), profesorul clujean găsește soluția pentru posibilitatea „conjugării” celor două teorii în chiar ideea coșeriană a „creativității metaforice din limbaj”, pe care o concepe drept temei primar al creativității semantic-culturale (cf. Codoban, *acest volum*).

„Altoirea integrantă”, cum afirmă profesorul clujean, reluând cuvintele lui Blaga, între cele două concepții, a fost realizată de Mircea Borcilă prin definirea a două funcții metaforice distincte: (I) funcția metaforică din cadrul limbajului, numită „*expresivă*” sau „*plasticizantă*”, orientată „spre ‘expresia’ și/ sau ‘designarea’ în/ prin semnificație a ‘intuiției mereu inedite’ a vorbitorilor”: în cazul tipului I de metaforă, „creația semantică se reduce la [...] ‘plasticizarea expresiei deficitare’ a primului termen sau la ‘*sporirea*’, în expresia lingvistică, a ‘conținutului imaginar intuitiv’ al primului termen ‘*sub unghiul semnificației*’ (Borcilă, *Între Blaga și Coșeriu...*, 1997: 156; cf. Tomoiagă, *acest volum*); (II) funcția metaforică „*revelatoare*”, radical diferită de cea dintâi, situată în „nucleul poetic” al oricărui act creator de cultură și orientată spre creația translingvistică din poezie (în sens larg): funcția II constituie aspectul primordial și fondator al oricărei creații de cultură, fiind definită ca „*ipostază ‘nucleară’ a creației spirituale* în toate manifestările ei (artistice, mitologic-religioase, filosofic-metafizice și științifice)” (Borcilă, *Dualitatea metaforicului ...*, 1997: 269; subl. în original); în cazul metaforei poetice,

creația metaforică nu mai este orientată „expresiv-plasticizant” prin subordonarea imaginii termenului b (*vehiculul*) față de primul termen, a (*topicul*), ci presupune un salt sau o „transgresiune” semantică „într-un orizont de semnificație posibil” dincolo de ‘semnificația obișnuită a faptelor’” (*ibidem*: 160) (cf. și Boc, Filip, Pașcalău, *acest volum*).

Legitimitatea „conjuncției” între cele două teorii a fost recunoscută, mai târziu, chiar de Eugeniu Coșeriu în *Discursul inaugural* susținut cu ocazia decernării distincției de *Doctor Honoris Causa* al Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, consemnat în volumul *Prelegeri și seminarii la Universitatea „Lucian Blaga”*, editat de Doina Constantinescu, în 2004:

„Ce datorez eu lui Blaga în teoria limbajului sau în epistemologia culturii și în teoria științelor culturii? În realitate n-am găsit eu soluția, ci profesorul Mircea Borcilă de la Universitatea din Cluj, care este cel mai bun cunoscător al concepției mele despre limbaj și lingvistică și care, ca estetician, este extrem de bine pregătit, fiind și un mare cunoscător al lui Blaga. El a identificat punctul de contact (...) Este vorba, din nou, despre o distincție. Este vorba despre distincția între metafora plasticizantă și metafora revelatoare care se prezintă în *Geneza metaforei*” (Eugeniu Coșeriu 2004: 21–22).

În ultima perioadă a activității sale didactice (mai ales între anii 2011–2014), profesorul Borcilă a dezvoltat aceste distincții în numeroasele prelegeri în cadrul cursurilor de masterat și de doctorat, susținute la Facultatea de Litere a Universității Babeș-Bolyai, aducând precizări importante, care au fost explorate și aplicate cu preponderență în teze de doctorat și în studii ale discipolilor acestuia. Un cadru extins în aceste prelegeri a fost rezervat studiului metaforei din limbaj (I). Luând ca punct de plecare considerațiile coșeriene asupra metaforei și coroborând nucleul semanticii integrale cu achizițiile, pe plan internațional, din metaforologia actuală, Mircea Borcilă a elaborat, în ultimul deceniu, un ‘model’ al funcționării *metaforei designaționale*, introducând, în locul termenului prea general de metaforă, termenul de *metasemie*. Contribuția substanțială a lui M. Borcilă la dezvoltarea unei semantici metasemice designaționale constă, înainte de toate, în disocierea a trei paliere, care sunt antrenate activ în procesul metasemic: (1) palierul semnificațional, (2) palierul reprezentational și (3) palierul skeologic. Operațiile metasemice au fost distinse de M. Borcilă în paralel și prin analogie cu operațiile metaforic-poetice: (1) operația *diasemică*; (2) operația *endosemică*; (3) operația *episemică* (pentru o prezentare a acestor paliere și a operațiilor metasemice, vezi, de exemplu, Tomoiagă, *acest volum*). Dacă operațiile metaforic-poetice catalizează dinamica

internă a textului poetic prin care se instituie o „lume imaginată”, operațiile metasemice declanșează această dinamică la nivelul limbajului. Ca urmare a dezvoltării ideilor coșeriene privind „creația metaforică în limbaj”, M. Borcilă a reușit să argumenteze, în mod sistematic, în cadrul acestor prelegeri academice, faptul că „sporul de conținut imagistic-cognitiv” se realizează printr-un „*salt semantic*” în raport cu entitățile semice primordiale, cuprinse în dinamica metasemică. Pe deasupra, în acest cadru mai elaborat și, în consecință, mai cuprinzător, s-a putut mai lesne preciza acum și faptul că finalitatea procesului metasemic în limbaj este aceea de *specificare semantică* a unor aspecte concrete ale experienței noastre în lume.

2.2. Un al doilea domeniu în care Mircea Borcilă a adus contribuții originale majore este cel al poeziei, în special în ceea ce privește *reconstrucția conceptuală a disciplinei și elaborarea unei tipologii a textelor poetice*.

2.2.1. Proiectul original de reconstrucție conceptuală a poeziei este, cu siguranță, obiectivul cel mai temerar pe care Mircea Borcilă și l-a asumat și pe care l-a urmărit cu consecvență încă din perioada în care își pregătea disertația de doctorat, cu titlul *Introducere în poezia lui Blaga*.

Cu o temeinică cuprindere atât a poeziei și a stilisticii românești, cât și a celei internaționale, în efortul de elaborare sistematică și coerentă a fundamentului lingvistic al disciplinei, Mircea Borcilă pornește de la o necesară examinare critică a direcțiilor proeminente din aceste discipline. Încercarea de realizare a „unei sinteze teoretice în stilistică”, din 1972 (Borcilă, *Aspecte ale unei sinteze teoretice în stilistică*, 1972), a fost considerată una dintre „*marile sinteze*” teoretice care s-au realizat în domeniu de către Jean-Marie Klinkenberg, teoreticianul celebrului Grup μ de retoricieni de la Liège. De asemenea, critica adusă de Mircea Borcilă abordărilor de tipul „limba și stilul” scriitorilor a intrat în atenția unor lingviști români, celebri în acea vreme, cum au fost Alexandru Graur și Ion Coteanu, care au apreciat generos ideile profesorului clujean. Analiza „lexicului poetic al lui Lucian Blaga”, publicată de Mircea Borcilă în 1972, într-o culegere a Academiei Române, a fost evaluată în termeni foarte elogioși de profesorul ieșean Gheorghe Ivănescu, drept „unul dintre cele mai temeinice și importante [studii] care s-au scris la noi vreodată despre limba unui scriitor” (*Studii de istoria limbii române literare*, București, 1989: 230–241). În spiritul aceleiași nevoi de reconstrucție conceptuală a poeziei, trebuie considerată și examinarea critică a „poeziei americane”, pe care Mircea Borcilă o întreprinde, în 1981, în prefața la

antologia de texte, traduse în română, ale unor poeticieni americani, reprezentativi pentru momentul istoric respectiv (cf. Codoban, *acest volum*). Antologia, editată împreună cu profesorul Richard McLain, de la Universitatea Statului New York, Binghamton, a avut numeroase ecouri în țară și în străinătate. Dintre ecourile în străinătate amintim evaluarea profesorului Szabó Zoltán, recenzentul revistei de specialitate „Helikon”, din Budapesta: „Apare clar că studiile celor doi editori sunt exegeze ce pun serioase probleme și reprezintă, în orice caz, un foarte instructiv *summum* și în același timp explorări originale în acest domeniu” (în nr. 23 din „Helikon” 1982: 449–450). În România, cea mai importantă evaluare a fost cea a cunoscutului critic Nicolae Manolescu, care, în recenzia pe care a făcut-o acestui volum în „România liberă” XXXIV, 1981: 2, a apreciat originalitatea abordării problematicii tratate și temeinicia cunoștințelor în domeniu:

„De multă vreme nu am citit o mai serioasă și utilă antologie de texte poetice (...). Într-o prefață absolut remarcabilă (care este, în fond, un studiu de peste o sută de pagini), Mircea Borcilă prezintă tabloul la zi al poeticii americane. Informația este temeinică, expunerea ei – foarte clară (...). Meritul prefeței lui Mircea Borcilă nu se reduce la atât: ea vine cu puncte de vedere personale (...) în multe din cele o mie și una de chestiuni ale teoriei textului. Autorul cunoaște *by heart* toate aceste probleme”.

Incursiunea în cele trei direcții din poetica americană a anilor 60–80 ai secolului trecut – poetica generativ-transformațională, poetica „ilocuționară” și „sociopoetica” – rămâne un moment decisiv pentru efortul profesorului clujean de fundamentare, pornind de la o bază lingvistică, a poeticii, care prefigurează viitoarele soluții în acest domeniu. Apar, deja în acest context, prin delimitarea de modelele poetice americane, primele semne ale orientării înspre o semiotică și/ sau o semantică de tip cultural (cf. Codoban, *acest volum*).

Perspectiva constructivă și originală a proiectului de reelaborare conceptuală a teoriei blagiene a metaforei „revelatoare” s-a conturat sub semnul „fericitei întâlniri” cu teoria semantic-integrală coșeriană. Descoperirea și asimilarea disocierii funcționale coșeriene între „limbaj și poezie” și a celei semantice primare (designație, semnificat și sens), care fac posibilă „legitimarea” domeniului unei „semantici translingvistice” sau „poetic-culturale” (asupra acestui aspect vezi și Boc, Marian, Pașcalău, *acest volum*), au constituit, pentru Mircea Borcilă, punctul arhimedic în realizarea demersului asumat încă de la începutul carierei sale. Abia ulterior acestei solide fundamentări oferite de concepția semantică

coșeriană s-a putut ajunge și la realizarea proiectului vizat de reelaborare conceptuală a poeziei, care apare schițat într-o serie de texte prezentate în cadrul Festivalului Internațional „Lucian Blaga”. Dintre aceste texte, publicate în culegerile societății (al cărei președinte a fost Mircea Borcilă din 1999), amintim: *Geneza sensului și metafora culturii* (1995), *Dualitatea metaforicului și principiul poetic* (1997), *Repere pentru o situare a poeziei culturii* (2000). Un tablou cât mai comprehensiv al elaborării, propuse de Mircea Borcilă, a teoriei blagiene a „metaforei revelatoare”, ca metaforă situată în chiar nucleul întregii creații poetic-culturale, nu poate să nu includă și alte câteva articole, la fel de importante pentru conturarea acestei dimensiuni. Este vorba, în particular, despre *Paradoxul funcțiilor metaforice în poetica lui Blaga* (1987), *Teoria blagiană a metaforei „nucleare”* (1993), „*Soarele, lacrima Domnului*” (1995). Așa cum remarcă și Ecaterina Mihăilă, în cartea sa *Semiotica poeziei românești neomoderne*, apărută în 2003, prin această elaborare conceptuală, „Mircea Borcilă ne face să înțelegem că teoria *metaforei revelatoare* la Lucian Blaga consonează cu cele mai noi interpretări ale metaforei ‘creatoare de lumi’ și că în acest sens Blaga este un întemeietor al metaforologiei moderne” (Mihăilă 2003: 155).

Disocierea funcțională a metaforei poetice în raport cu metafora lingvistică sau metasemia și corelarea dintre funcția poetică „creatoare de lumi” și finalitatea specifică a textelor poetice au format cadrul teoretic și conceptual adecvat din perspectiva căruia profesorul Borcilă a examinat critic și o altă orientare majoră din poetica americană din deceniul al 8-lea al secolului trecut: poetica *cognitivă* americană, reprezentată de George Lakoff, Marc Turner și Raymond W. Gibbs. Limitele și posibilitățile de dezvoltare ale acestei noi direcții în poetica americană, întemeiată pe teoria metaforei conceptuale a lui Lakoff și Johnson, sunt investigate în articole și studii precum: *The Metaphoric Model in poetic texts* (1997), *Marele lanț al ființei. O problemă de principiu în poetica antropologică* (1997), *A cognitive challenge to mythopoetics* (2002). Lingvistul și poeticianul clujean recunoaște, în aceste articole, punctele de convergență între poetica cognitivă americană și poetica antropologică pe care o propune el însuși în faptul că ambele orientări își asumă obiectivul de a explica construcția de sens poetic, pornind de la un proces semantic primar, pe de o parte, și de a considera structurile metaforice convenționalizate din gândirea și vorbirea umană drept „active din punct de vedere semantic”, pe de altă parte. Cu toate acestea, profesorul Borcilă argumentează, prin analiza unor exemple din literatura și mitologia universală, că derivarea directă a metaforelor poetice din metaforele convenționalizate în vorbire – chiar dacă asumându-se, în acest cadru al

poeticii cognitive, necesitatea modelării lor prin câteva „transformări”, considerate „neesențiale” (precum „elaborarea”, „chestionarea”, „extensiunea” și „compoziția”) –, reprezintă unul dintre punctele crucial nevralgice ale poeticii cognitive (cf. Sonesson, *acest volum*).

2.2.2. A doua arie problematică abordată în domeniul poeticii de Mircea Borcilă este cea a tipologiei textelor poetice. Mai mult decât în celelalte domenii în care, așa cum am văzut deja, profesorul clujean a propus soluții și contribuții inovative în studiile sale exegetice și dinamic-constructive, aportul substanțial în domeniul tipologicului poetic trebuie subliniat în mod categoric. Studiile fundamentale în care Mircea Borcilă abordează frontal problema tipologiei textelor poetice sunt *Types sémiotiques dans la poésie roumaine moderne* (1981) și *Contribuții la elaborarea unei tipologii a textelor poetice* (1987). Primul studiu amintit – destinat unui Congres de semiotică de la Viena, la care cercetătorii români nu au mai putut ajunge – constituie un preambul la elaborarea unei tipologii textuale pentru modul discursiv poetic. M. Borcilă reia dezbaterea asupra domeniului specific textualității literare, câțiva ani mai târziu, în cel de-al doilea studiu. Autorul pornește de la sesizarea insuficienței soluțiilor propuse de cel puțin două direcții de cercetare în acest domeniu. Este vorba, pe de o parte, de unele orientări de tip pragmatic – care nu reușesc să ajungă la definirea unor categorii tipologic-funcționale primare valide și suficient de laxe, încât să poată integra orice tip de text (pragmatic, științific și, mai ales, poetic) –, și, pe de altă parte, de direcțiile de cercetare care recuperează orientările tradiționale și propun clasificări ce vizează doar nivelul structurării formale a textului literar – de tipul „genurilor literare” –, rămânând irelevante în privința specificului dinamicii semantic-articulatorii profunde, care definește funcționalitatea textelor culturale. În contrast cu soluțiile propuse, profesorul clujean reușește – într-un text de dimensiuni relativ reduse, dar întemeietor, intitulat sugestiv și modest, *Contribuții la elaborarea unei tipologii a textelor poetice* –, să stabilească o serie de categorii funcțional-tipologice fundamentale și specifice, care stau la baza procesului de ‘poesis discursiv’ al textelor poetice de orice tip, în consecință, valabile „pentru întreaga arie a textualității” (1987: 185). Deja aici se cristalizează opțiunea pentru o orientare de tip cultural, inspirată de teoria codurilor culturale din semiotica lui Lotman și de teoria filosofică blagiană a metaforei. Celebrele tipuri de metaforă blagiană, distinse inițial pentru a ilustra, din punct de vedere funcțional, finalitatea plasticizantă a metasemiei în cadrul limbajului, pe de o parte, și finalitatea revelatorie a metaforiei din poezie, pe de altă

parte, sunt conceptualizate acum, în perspectivă poetic-funcțională, drept procese metaforice care orientează construcția sensului poetic, în orice tip de text, fie într-o direcție „plasticizantă”, fie într-o direcție „revelatoare”. Trecute prin filtrul codurilor semiotic-culturale lotmaniene, așadar „prin raportarea lor la categoriile elementare de ‘semnificație’ (‘sintactică’ vs ‘semantică’) postulate de I.M. Lotman [...]” (1987: 187), aceste procese metaforice, situate în nucleul creațiilor culturale, ilustrează două coduri culturale distincte: tipul funcțional plasticizant ilustrează codul „sintactic”, iar cel funcțional revelator, tipul „semantic”. O subtipologizare ulterioară este realizată pe baza criteriului referitor la „modelul de construcție referențială”, „diagramatic” sau „simbolic”: tipul funcțional plasticizant urmează un model diagramatic de construcție referențială, iar tipului funcțional revelator îi corespunde un model simbolic (pentru o prezentare mai detaliată și aplicată a acestor categorii tipologice, vezi contribuțiile aduse de Boc, Filip, Frențiu, Pașcalău, Tămâianu-Morita și Teoc, *acest volum*). Chiar dacă aceste categorii funcțional-tipologice au fost gândite de profesorul clujean în principal ca modele culturale în care să poată fi înscrisă poezia interbelică românească, cercetările aplicative realizate până în prezent și cele ce vor urma, au demonstrat deja și vor putea demonstra mai departe validitatea lor pentru o arie culturală mai largă, dacă nu chiar universală.

Efortul de elaborare a acestei tipologii a fost consemnat de eminenta semioticiană de la Timișoara, Ileana Oancea, care afirma: „Această teorie reprezintă un imens efort constructiv care, prin valorificarea metaforicii fundamentale blagiene, poate oferi o tradiție românească de mare valoare în această direcție de cercetare atât de complexă” (*Semiotică și poetică*, 1992: 162). Emma Tămâianu-Morita, primul discipol al lui Mircea Borcilă după fondarea Catedrei de lingvistică generală și a Centrului de Studii Integraliste, în prezent profesor la Universitatea din Osaka, Japonia, consideră studiul din 1987, *Contribuții la elaborarea unei tipologii a textelor poetice*, cel mai important „sub aspectul originalității instaurării de paradigmă conceptuală în investigarea unui fenomen din aria vastă a limbajului” (*Tipologia textelor poetice elaborată de Mircea Borcilă: semnificație și perspective de aplicare*, 2013: 33). Disocierea primară de la care pornește Mircea Borcilă, în elaborarea tipologiei sale a textelor poetice – i.e. cea între două moduri discursive, poetic și non-poetic, înțelese drept căile sau „direcțiile” fundamentale pe care se poate desfășura creativitatea semantic-culturală –, este considerată de Emma Tămâianu-Morita, în același studiu, ca „singura dezvoltare sistematic-compre-

hensivă și coerentă” a ceea ce „la Humboldt prezintă mai degrabă caracterul unei intuiții preliminare a ariei vizate” (*ibidem*: 35; cf. Tămâianu-Morita, *acest volum*).

În contextul preocupărilor tot mai intense pentru sfera vastă și eterogenă a textualității, cadrul conceptual al tipologicului textual, în elaborarea sistematică pe care i-a conferit-o M. Borcilă, își dezvăluie forța explicativă și potențialul teoretic de excepție prin multitudinea de concepte, strategii hermeneutice și instrumente pe care le furnizează în înțelegerea adecvată și în investigarea tipologică coerentă și specifică a unei arii extinse a textualității.

Având în vedere aportul substanțial al poeticianului clujean în cercetarea tipologică a textelor, credem că aprecierea Emmei Tămâianu-Morita din articolul menționat, *Tipologia textelor poetice elaborată de Mircea Borcilă: semnificație și perspective de aplicare* (2013), potrivit căreia studiul *Contribuții la elaborarea unei tipologii a textelor poetice* „avansează un edificiu conceptual *complet* – în sensul unei depline coerențe interne și al unei solide fundamentări” (2013: 33), este valabilă pentru întreaga arie problematică vizată.

Nu în ultimul rând, într-o manieră similară progreselor înregistrate în semantica și poetica integraționistă a lui Hrushovsky (1984), Mircea Borcilă a dezvoltat în poetica sa antropologic-culturală, printr-un demers simpatetic, cu precădere în cadrul prelegerilor masterale și doctorale, o teorie a ‘poeziei discursive’ care își propune să explice „esența de creație radicală sau absolută” (Tămâianu 2001: 178, nota 31) a textelor de tip poetic și procesualitatea sensului în creațiile culturale prin cuvânt. Potrivit acestei teorii, dinamica articulării „progresive”, la paliere textuale funcțional neomogene, a sensului, în textele culturale, poate fi urmărită punctual, printr-un ansamblu de strategii sau operații semantice specifice/ fundamentale, decelabile la nivel macrotextual, care funcționează după modelul procesului metaforic transemnificațional, de tip II. În aceste operații semantice sunt atrase unități textuale dinamic-constructive, care reprezintă „*niveluri de coerență textuală*” (Borcilă, *Contribuții la elaborarea unei tipologii...*, 1987) și de articulare a lumii textului. Validitatea acestor strategii a fost probată, de-a lungul timpului, într-o serie de teze de doctorat, cu caracter preponderent aplicativ, realizate sub conducerea profesorului Borcilă. Aceste strategii poetice sunt concepute prin analogie cu operațiile metasemice, care stau la baza procesului metasemic din vorbire, ilustrând contrastiv, astfel, disocierea fundamentală propusă de profesorul clujean între *metaforie* și *metasemie*: (1) operația *diaforică*; (2) operația *endoforică*; (3) operația *epiforică* (pentru prezentarea acestor paliere și aplicarea operațiilor metaforice la

textul poetic, în sens larg, vezi Teoc, *acest volum*). Prin valorizarea originală a contribuțiilor aferente tradiției de cercetare în acest domeniu, poeticianul clujean propune, așadar, și sub acest aspect, o concepție profund inovatoare asupra dinamicii semantic-articulatorii care ghidează, de la nivel de profunzime, creația exponențială de sens în textul cultural și care constituie, potrivit afirmațiilor autorului, „o dimensiune fundamentală a procesului de ‘poesis discursiv’” furnizând, în același timp, o viziune solid fundamentată conceptual asupra procesului metaforic global al ‘creației de lumi’ în domeniul textualității poetice.

2.3. Mircea Borcilă a adus contribuții substanțiale și în domeniul *reconsiderării principalelor tradiții ale lingvisticii românești*.

2.3.1. Reevaluarea conceptuală a fundamentelor teoretice ale „școlii lingvistice” clujene a constituit o dezbatere care s-a întins pe parcursul întregii activități științifice a lui Mircea Borcilă și care a fost concretizată în studii importante, dintre care putem aminti: *Theodor Capidan și studiile de etnolingvistică* (1979), *Profilul contribuției lui Constantin Lacea în cadrul școlii lingvistice clujene* (1990), *Școala lingvistică clujeană în perspectivă istorică* (1994). Un rol aparte în această dezbatere l-a avut figura marelui lingvist Sextil Pușcariu, întemeietorul „școlii lingvistice clujene”. Mircea Borcilă este printre foarte pușinii, dacă nu chiar singurul exeget al operei lui Pușcariu, care recunoaște originalitatea incontestabilă a concepției lui lingvistice și care demonstrează că această concepție depășește, în multe privințe, curentele lingvistice europene ale momentului istoric respectiv. Într-unul dintre studiile mai recente, Mircea Borcilă subliniază, nu fără amărăciune și „deplin conștient” de acest fapt, că abordarea pe care o propune asupra concepției lui Pușcariu „rămâne, în stadiul actual, într-o profundă contradicție cu orientarea dominantă din exegeza operei lui Pușcariu”, exegeză care, bazându-se pe aprecierea lui Iorgu Iordan, consideră că opera fondatorului „școlii lingvistice clujene” „se întemeiază doar pe un ‘un eclecticism doctrinar pe fond neogramatic’” (Borcilă, *Sextil Pușcariu și creativitatea lingvistică în semantica istorică a limbii române*, 2015: 88). Deși foarte de timpuriu, încă din 1975, Mircea Borcilă a susținut că ne aflăm în fața unei concepții extrem de originale, acest tip de abordare a operei pușcariene pe care a propus-o a fost, după cum mărturisește, „ignorată” „aproape total în exegeza din contextul cultural românesc al timpului” (*ibidem*: 93; subl. în original).

Într-o serie de articole, a căror idee principală este reluată și formulată tranșant în studiul amintit din 2015, Mircea Borcilă surprinde

intuițiile formidabile ale lui Pușcariu, care au stat la baza concepției sale originale, demonstrând că în opera acestuia se prefigurează coordonatele esențiale pentru studiul „*creativității lingvistic-culturale*”. În acest sens, subliniază Mircea Borcilă, Pușcariu ia drept bază de pornire „**p u t e r e a c r e a t o a r e a l i m b i i ’** ce se manifestă în vorbirea ‘obișnuită’”, urmărind, „în același timp, [și] raporturile acesteia” cu „**puter[ea] creatoare**’ prin care **‘artiștii cuvântului**’, reprezentativi pentru cultura în care *‘trăiesc*’ contribuie exponențial la **‘sporirea [însăși] a puterii creatoare a limbii**’ lor” (*ibidem*: 95; subl. în original). În același spirit constructiv, Mircea Borcilă subliniază că Sextil Pușcariu poate fi considerat, din această perspectivă, „un mare precursor al lingvisticii integrale” înseși (*Sextil Pușcariu – un mare precursor al lingvisticii integrale*, 2003; *Sextil Pușcariu și creativitatea lingvistică în semantica istorică a limbii române*, 2015).

Dacă, în opera lui Pușcariu, Mircea Borcilă descoperă prima încercare din știința lingvistică românească de a circumscrie creativitatea poetică, din unghiul „în rădăcinării” acesteia în semantica istorică a limbii române, în celălalt mare lingvist al nostru, B.P. Hasdeu, el vede întemeietorul modern al poeziei (Borcilă, *Hasdeu și temeiurile poeziei moderne*, 1988). Profesorul clujean recunoaște și îl situează pe Hasdeu „printre primii savanți ai lumii care au prevăzut și teoretizat posibilitatea și necesitatea constituirii unei discipline moderne a poeziei pe noile baze ale științei limbii”, „prin restaurarea unei vaste deschideri antropologice a lingvisticii”, oferite de orientarea humboldtiană a gândirii sale (*ibidem*: 12).

O altă coordonată prin care profesorul Borcilă a contribuit la reconsiderarea acestei tradiții a lingvisticii românești vizează exegeza interpretativă, indexarea integrală și editarea critică (în colaborare) a operei lui Vasile Bogrea, „unul dintre rarii polihistori umaniști ai noștri”, cum l-a caracterizat Vasile Pârvan (1920), și „cel mai învățat dintre români”, cum, în nenumărate ocazii, l-a recunoscut profesorul Borcilă, pe urmele lui Nicolae Iorga. Este vorba despre ediții precum: *Pagini istorico-filologice*. Ediție îngrijită, studiu introductiv și indice de Mircea Borcilă și Ion Mării, Cluj, Editura Dacia, 1971, 556 p. (Cu o prefață de acad. Constantin Daicoviciu, p. V–VII; Introducere, p. VIII–XVII; Indice, 501–553. Indexare, pe materii și cuvinte, a întregii producții științifice a lui Bogrea); Vasile Bogrea, *Sacra via. Pagini literare și publicistică*. Ediție îngrijită, note și biografie, addenda și postfață, de Mircea Borcilă și V.M. Ungureanu, Cluj, Editura Dacia, 1973, 351 p. Cu un cuvânt-înainte de Prof. Teodor Naum, p. 5–14: Note, p. 15–17, 251–275; *Addenda: V. Bogrea în conștiința contemporanilor și a*

posterității, p. 291–317; *Postfață: Vasile Bogrea și condiția umanismului*, p. 319–345 – de M. Borcilă; Vasile Bogrea, *Opere alese*, București, Fundația Culturală Română, 1998, 513 p. Ediție îngrijită în colab. cu Ion Mării, V.M. Ungureanu, V. Pavel, V. Apetri. Editarea operei lui Bogrea și, în acest cadru, definirea locului marelui umanist în istoria lingvisticii și a culturii române a fost larg apreciată în rândul cercetătorilor de specialitate. Reținem aici doar câteva dintre aceste aprecieri. Iorgu Iordan, în recenzia pe care o face în 1973 ediției „*Pagini istorico-filologice*” de Vasile Bogrea, consideră această ediție „un adevărat și totodată enorm serviciu adus disciplinelor filologice și istorice” (Iordan 1973: 4–5). Despre *Sacra via. Pagini literare și publicistică*, Mircea Zăciu consemnează că

„aceste scrieri îl plasează pe Bogrea (...) în spațiul unui umanism în accepțiunea noastră modernă, așa cum Mircea Borcilă demonstrează într-o substanțială postfață, admirabilă sinteză a coordonatelor acestei personalități amenințată până mai ieri cu uitarea” (*Encomion*, în „*Bivuac*”, 1974: 57–62).

Prin succintele date prezentate aici, am încercat să conturăm complexitatea profilului unui spirit creator și original, a cărui activitate prestigioasă în domeniul umanioarelor – orientată în sensul recuperării tradiției lingvistice și poetice românești și sincronizată, în permanență, cu pulsul internațional al ideilor novatoare – reușește să cuprindă un orizont extrem de vast din sfera științelor antropologice, plecând de la „izvoarele imaginației creatoare”.

Elena Faur
Diana Feurdean
Iulia Pop